

Reforma anglického pravopisu

Snad každého, kdo se učí anglicky, někdy napadne, proč nebyl anglický pravopis změněn, reformován, aby čtení bylo snadnější. Stejně myšlenky mají i rodilí mluvčí angličtiny, dokonce již velmi dlouho. Autorem prvních návrhů změn byl Sir John Cheke (1514 - 1557), profesor řečtiny na univerzitě v Cambridge. V roce 1551 napsal John Hart spis *The Unreasonable Writing of our English Toung*, který však nebyl nikdy vytištěn. R. 1568 vyšlo pojednání *De recta et emendata linguae anglicae scriptione* 'O správném a zdokonaleném psaní anglického jazyka' od Sira Thomase Smitha, ministra královny Alžběty. Podobná díla vydali roku 1569 John Hart a roku 1580 William Bullokar. Všichni viděli, že se anglický pravopis vzdálil od výslovnosti (v jejich době však ještě zdaleka ne tolik jako dnes). O nutnosti reformy pak vycházely další publikace. Za vrchol snah o reformu můžeme označit údobí od konce minulého století do třicátých let tohoto století. V Británii byla založena *Simplified Spelling Society*, ve Spojených státech ustavili *Simplified Spelling Board*. Po druhé světové válce přicházejí další návrhy na reformu především od jednotlivců.

Necháme-li stranou pouhé návrhy a soustředíme se na skutečné změny, musíme začít ve Spojených státech u Noaha Webstera (1758 - 1843). Webster chtěl odlišit americkou angličtinu od britské, navrhl řadu změn v pravopise, později od většiny z nich však sám upustil. Zůstaly známé americko-brit-

ské dvojice jako *honor - honour, center - centre, traveling - - travelling, plow - plough*.

V r. 1906 nařídil prezident Theodore Roosevelt [rəʊzəvɛlt], aby státní tiskárna (Government Printing Office) zavedla 300 změn v americkém pravopise. Tiskárna protestovala a nic nezměnila. 28. ledna 1935 oznámil přední americký deník *Chicago Tribune*, že zavádí změny v pravopise několika desítek slov. Většina změn byla později zrušena.

Ve Velké Británii se ze spousty nejrůznějších návrhů dostala do praxe pouze jedna nová abeceda, tzv. *initial teaching alphabet*, ITA. Byla rychle zavedena v mnohých britských školách na začátku šedesátých let a byla přijímána až s nadšením, protože děti se naučily velmi rychle číst. Později začala ITA ze škol zase mizet. Ukázaly se její nevýhody, především to, že čas získaný zrychlením výuky čtení se v dalších letech ztratil, když děti přešly na běžnou abecedu a na běžný pravopis. Děti neuměly číst normální latinku, jen ITA. Vedle nevědeckého pojetí otázek pravopisu, jak o něm bude dále zmínka, trpěla ITA i použitím nových, značně neobvyklých písmen - viz následující ukázkou:

ʃhen red riedɪŋ hʊəd beɡən tə beɪ
afræd.

“æ, ɡrændmʌðer, wɒt ɡræt ti:θ
ɪv hæv!”

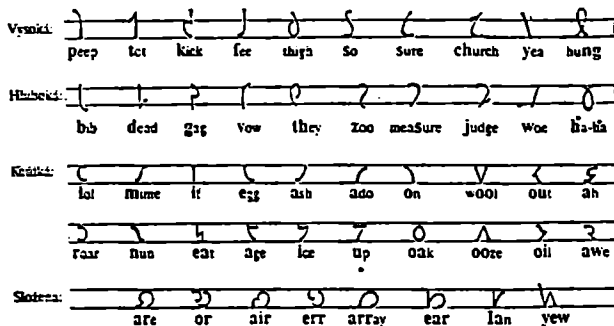
“ʃhe better tə eɪt ɪv,” ɪrɪed ðe
wʊlf.

ʃhen heɪ ʃʌmpʊt aʊt əv beɪd.
heɪ ræn fɔr ðe lɪtl ɡɜːl.

V roce 1962 vyšla v Anglii zvláštní verze Shawovy hry *Androcles and the Lion*: na jedné straně text tištěný latinkou, na protilehlé straně text tištěný *Shavian alphabet*. Tato abeceda byla sestavena po smrti G. B. Shawa podle ustanovení jeho závěti: neměla mít nic společného s latinkou. Z 467 návrhů byla po úpravě přijata abeceda, kterou vymyslel Kingsley Read. Autor vycházel z mylné představy, že pravopis má přesně zachycovat výslovnost. Navíc si nebyl vědom toho, jak důležitá je redundance (nadbytečnost) některých rysů u tvarů našich písmen. Písmena b, d, k, l, t by nemusela přesahovat nad úroveň ostatních písmen, i a j nepotřebují tečku. Tyto rysy jsou sice redundantní, pomáhají však při identifikaci písmen a umožňují čtení zvláště rukou psaných slov. *Shavian alphabet* připomíná těsnopisné znaky a osobní odchylky při ručním psaní by vedly ke ztrátě identity znaků, např. pro *a*, *m*, *o* a *n*, *ai* a *a*.

Shawova abeceda

Abeceda obsahuje čtyři typy písmen: vysoká, hluboká, krátká a složená. Polotučně vytištěná písmena v názvech znaků vyjadřují výslovnost.

Čtyři nejfrekventovanější slova mají své vlastní znaky: the ρ , of σ , and λ , to τ .

Názvy a vlastní jména jsou označeny tečkou, např. $\cdot\tau\sigma$, Rome.

Interpunkce a číslice zůstávají beze změny.

sebe výslovnostní varianty. Při čistě foneticky pojaté reformě anglického pravopisu by musely být zavedeny tři varianty psaní slov obsahujících skupinu [aiə] - *tyre, shire*, a skupinu [auə] - *tower, shower*, protože jsou u nich známy tři různé výslovnosti. V současném jihoanglickém standardu se totiž skupiny [aiə] a [auə] v rychlejší mluvě vyslovují také [aə]. Třetí varianta se najde u mluvčích, kteří [aiə] a [auə] redukuje na pouhé [á]. (V jejich výslovnosti tak splývají slova *tyre, tower, tar* a *shire, shower, Shah* a musela by splynout i v reformovaném pravopisu.)

Vztah mezi psaným a mluveným jazykem je v moderní době podstatně jiný než v minulosti při počátcích užívání písma. První písemné záznamy nahrazovaly ústní sdělení, kdežto dnes nemůžeme psané či tištěné texty považovat za náhražky mluveného slova: odborná literatura, beletrie, denní tisk nejsou psány jako záznamy mluvených projevů. Dnes mluvíme o dvou normách, mluvené a psané. „Psané slovo má rychle a bezpečně naznačit svůj význam spíše než svou výslovnost,“ řekl r. 1913 jeden z redaktorů velkého oxfordského slovníku Henry Bradley. V podobném duchu psal v roce 1944 další oxfordský redaktor Sir William Craigie. Žel žádný z anglických reformátorů pravopisu se z jejich slov nepoučil (natož aby se poučil z jiných prací britských či zahraničních jazykovědců o vztahu mezi psaným a mluveným jazykem). Návrhy *Simplified Spelling Society, Shavian alphabet*, návrhy jednotlivců a nakonec i ITA nejsou založeny na vědeckém rozboru, operují se zastaralými a dnes překonanými fonetickými poznatky a charakterizovat je můžeme nejlépe jako nadšený amatérismus, snad přirovnatelný k sestavování dalších a dalších mezinárodních jazyků na evropském kontinentě. Na úvahách či návrzích reformy pravopisu se nepodílelo a nepodílí žádné britské nebo americké

univerzitní pracoviště a žádná slovníkářská redakce. (U nás pravopisné změny připravují komise složené z pracovníků Československé akademie věd a vysokých škol.)

Vraťme se k podstatě problému, k důvodům pro reformu a proti reformě. Jaké jsou výhody současného anglického pravopisu? Především je jednotný ve všech anglicky mluvících zemích, i když výslovnost je v nich různá (americké odchylky nejsou tak závažné; podobnou situaci nacházíme u španělštiny, která má v podstatě jednotný pravopis ve všech zemích, kde se španělsky mluví, i když výslovnost je v různých zemích různá). Ztráta jednotného pravopisu by zkomplikovala komunikaci (knihy, denní a periodický tisk, korespondence) uvnitř anglicky mluvících zemí, mezi nimi, s nimi a všude tam, kde dnes angličtina slouží jako mezinárodní jazyk. Další výhodu anglického pravopisu vidíme v tom, že se nemění u slov přejatých z jiných jazyků a že se zachovává odlišný pravopis u slov stejně znějících. Zachování původního pravopisu je výhodné zvláště u odborných termínů: anglické *psychology* je srozumitelné ze svých složek a píše se stejně jako v řadě jiných jazyků. Psaní *siekoloji* (jak by chtěli mnozí reformátoři) vazby na původní jazyk a na většinu současných jazyků ruší. U stejně znějících slov v dnešní angličtině, např. *sea - see, write - right*, nemusíme při čtení tolik spoléhat na kontext, abychom poznali jejich význam (i když v mluvené angličtině tato slova nepůsobí zvláštní potíže).

V kapitole o pravopisu jsme si ukázali, že v angličtině nemůžeme při hledání korespondencí mezi psanou a mluvenou formou slov pracovat na rovině 'písmeno/skupina písmen - hláska' jako v češtině. Musíme uvažovat o korespondencích na úrovni slov, případně morfémů (částí složených slov). Dobrým příkladem korespondencí jsou koncovky *-s* a *-ed*. Píší

se vždy stejně, výslovnost se liší podle okolí. Stávající psaná norma u nich respektuje mluvnické hledisko. Oprávněnou neměnnost těchto koncovek v písmu potvrdily pokusy s anglickými školáky. V diktátě složeném ze slov jim neznámých nebo neexistujících hledali žáci odpovídající psané formy. I při pestrosti zvolených písemných ekvivalentů, jimiž se žáci snažili vyjádřit výslovnost diktovaných slov, koncovky *-s* a *-ed* byly vždy zapsány jako *-s* a *-ed* (na rozdíl od návrhů různých reformátorů, včetně autorů ITA, u nichž převažuje mechanická aplikace fonetických hledisek).

Nevýhodou anglického pravopisu je rozložení výskytu nepravidelných výslovností. Najdeme je především u vysoce frekventovaných slov. Návrhy reformem proto odrazují svým radikalismem: mění psaní nejběžnějších slov a místo dosavadní korespondence na rovině slova nebo morfému zavádí korespondenci na rovině 'písmeno/skupina písmen - hláska'.

Kapitolu snad můžeme uzavřít konstatováním, že reforma anglického pravopisu není žádoucí. Navíc nebyl dosud vypracován dobře teoreticky podložený návrh na reformu, až na *Regularized English* švédského profesora Axela Wijka z r. 1959. Jeho návrh ovšem neměl nikdy naději na přijetí - přijali bychom my návrh na změnu českého pravopisu např. od polského jazykovědce?